

Kada je 1958. počeo ponovno izlaziti *Vjestnik Kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arhiva* (osnovan 1899.) pod novim nazivom *Arhivski vjesnik* u programskom uvodu uredništvo je istaknulo da će u tome "arhivističkom časopisu" glavni dio sadržaja biti "posvećen publiciranju nove arhivske građe i studijskom tretiranju važnijih problema arhivstva". U istome uvodu istaknuto je kako "nije slučaj, što se težište akcije 'Arhivskog vjesnika' stavlja na izdavanje arhivske građe. Mi, naime ... nemamo još izrađenog perspektivnog plana izdavanja *najvažnije i najpotrebnije* arhivske građe... Arhivski vjesnik će naravno objavljivati građu, koja predstavlja manje zaokružene cjeline, a ne takvu koja dolazi u obzir za izdavanje u većim sistematskim serijama".

U Hrvatskoj postoji velika tradicija sustavnog objavljivanja izvornog arhivskog gradiva. Sustavnim objavljivanjem izvornog arhivskog gradiva započeo je Ivan Kukuljević Sakcinski godine 1851. u *Arhivu za povjestnicu jugoslavensku*, a nastavio objavljivanjem *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* (1861) i *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* (1874). Objavljivanje izvora za hrvatsku povijest nastavila je Jugoslavenska (danas Hrvatska) akademije znanosti i umjetnosti u nekoliko svojih zbirki: *Codex diplomaticus*, *Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium* i *Monumenta historico-juridica Slavorum Meridionalium*. Jugoslavenska akademija pokrenula je 1869. i časopis *Starine* koji je prvotno zamišljen da objavljuje isključivo izvorno arhivsko gradivo. Konačno, *Vjestnik Zemaljskoga arhiva* od prvoga broja 1899. objavljuje manje cjeline arhivskog gradiva.

Hrvatski državni arhiv je usporedo s izdavanjem *Arhivskog vjesnika* sustavno radio na objavljivanju dvije značajne serije arhivskog gradiva. To su *Zaključci Hrvatskoga sabora* (sv. 1–12) kao nastavak serije *Hrvatski saborski spisi* (sv. 1–5) koju je započeo objavljivati F. Šišić, te *Hrvatske kraljevske konferencije* (sv. 1–5), kao najvišeg upravnog i izvršnog tijela koje je djelovalo zajedno sa Saborom od kraja 17. st.

Razvoj suvremene arhivske službe zahtijevao je da se uredništvo Arhivskog vjesnika u br. XXXIV–XXXV (1992) opredijelilo da prvenstveno objavljuje "studije i članke iz arhivistike, arhivske teorije i prakse i srodnih znanosti poput informatike te pomoćnih povijesnih znanosti, prije svega povijesti institucija". Zbog toga je već tada zacrtan put da se manje cjeline arhivske građe, koje su se objavljivale u Arhivskom vjesniku, objavljuju u zasebnom časopisu.

Časopis *FONTES – Izvori za hrvatsku povijest* ima, prema tome, glavnu svrhu nastaviti objavljivanjem izvora za hrvatsku povijest kako je to ranije činio *Arhivski vjesnik*. To su prvenstveno manje cjeline izvora koji su od posebnog značenja za osvjetljavanje cjelokupne hrvatske prošlosti. *FONTES* će stoga objavljivati priloge značajne ne samo za političku povijest, nego i za povijest kulture i društva u najširem značenju te riječi.

FONTES će, nadalje, donositi recenzije, prikaze i bibliografije tiskanih izvora za hrvatsku povijest, kao i obavijesti o znanstvenim projektima i pripremama za objavljivanje izvornoga gradiva. Htjeli bismo da ovaj časopis trajno pruža istraživačima vrela za proučavanje hrvatske povijesti ali da ujedno bude i svojevrsni vodič o izvorima koji su objavljeni kao i o planovima i znanstvenim pothvatima kojima je glavna svrha istraživanje i objavljivanje izvornog arhivskog gradiva. *FONTES* će povremeno objavljivati i manje priloge o problemima objavljivanja arhivske građe i tako pružati "praktičke" savjete i pomoć pri pripremi tekstova za izdavanje.

* * *

Ovaj prvi broj sadrži tematski izbor građe o pravu Hrvatske na Slavoniju i o utvrđivanju njezinih istočnih granica. Gradivo sadrži dvije zaokružene cjeline. Prva cjelina sadrži elaborate koje su izradili Hrvatski sabor i Hrvatske kraljevske konferencije od 1792–1848. braneći povijesno pravo Hrvatske na tzv. donjoslavonske županije od ugarskih pretenzija. Druga cjelina sadrži dokumentaciju nastalu od 1945–1947. povodom utvrđivanja istočnih granica Republike Hrvatske.

Nakon rata za oslobođenje od Turaka (1683–1699) Hrvatska je bila primorana braniti svoje povijesno pravo na istočnu Slavoniju kao sastavni dio Kraljevine Hrvatske. Tek 1741. na krunidbenom saboru u Bratislavi Marija

Terezija je donjoslavonske županije (Požešku, Virovitičku i Srijemsku) i pravno pridružila Hrvatskoj. Stupanjem Hrvatske u tješnju vezu s Ugarskom 1790. godine započelo je razdoblje u kojem je Ugarska htjela proširiti punu vlast na područje Hrvatske i Slavonije. U tome su ugarski staleži vodili dugoročnu politiku, ponajprije nastojeći uvesti mađarski jezik u škole i javnu upravu, a potom iznoseći i izričita teritorijalna presizanja na područje Donje Slavonije. Nasuprot tome, hrvatski su staleži svoje pravo na Donju Slavoniju branili i na Hrvatskom i na Ugarskom saboru. Zaključci hrvatskog sabora 1848. kao i Hrvatsko–ugarska nagodba 1868. sankcionirali su pravo Hrvatske na Slavoniju i dio Srijema. Ukidanjem Vojne krajine 1881. godine Trojednici Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji pridruženi su i oni dijelovi koji su bili pod vojnom upravom. Nakon prvog svjetskog rata konačno je Hrvatskoj vraćena i Dalmacija do Boke kotorske te je Hrvatska u novu zajednicu Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca ušla s područjem Srijemske županije do Zemuna, a na jugu s Bokom kotorskom. Dio Hrvatske (Istra, Rijeka, Kvarnerski otoci izuzev Krka, Zadar i Lastovo) Rapalskim ugovorom pripao je Italiji.

Sve do 1918. Hrvatska je branila cjelovitost svoga područja na temelju povijesnog prava. Nakon stvaranja Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca administrativno–teritorijalne podjele oslanjaju se na etničko načelo i odraz su srpske politike da se rascijepka povijesno područje Hrvatske. Do upravne i teritorijalne reintegracije Hrvatske dolazi tek 1939. stvaranjem Banovine Hrvatske. Nakon 1945. u stvaranju granica Federalne Republike Hrvatske bitnu ulogu imalo je etničko načelo, posebno za područje istočne Slavonije. Hrvatskoj je zbog toga oduzeto područje dijela bivše Srijemske županije do Zemuna, ali je dobila Baranju koja je Trianonskim ugovorom bila pripojena Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca.